

Лариса ШЕВЧУК
практичний психолог, арт-терапевт

У перший клас приходить все більше і більше дітей, які мають проблеми зі здоров'ям, порушення у фізичному та розумовому розвитку. Із власного досвіду можна сказати, що раннє виявлення проблем у розвитку дитини, саме у дошкільному віці, сприяє ефективнішій корекції. Чим швидше розпочнеться корекція порушень розвитку дитини, тим більший успіх у подоланні дефекту та його наслідків, попередженні виникнення затримки психічного розвитку та нервово-психічних хвороб. Раннє виявлення та співпраця психолога, логопеда та вихователя дошкільного навчального закладу дає можливість помітити та вчасно реагувати на зміни психічного здоров'я дитини.

Це забезпечує ефективну корекцію та розширює можливості відновлення психіки.

На даний момент існують різноманітні методи діагностики. Завдання психодіагностики — надати інформацію про індивідуально-психологічні особливості дітей, яка була б корисною як психологу, так і вихователям, вчителям, батькам. На мою думку, найефективнішими у роботі з дітьми дошкільного віку є арт-терапевтичні, проєктивні методи (казкотерапія, музикотерапія, кольоротерапія, пісочна терапія, аналіз сновидінь дитини), які не тільки діагностують, а й виконують корекційну, терапевтичну функцію.

Дослідники підкреслюють, що малюнок є свого роду розповіддю про те, що відбувається з дитиною, про її психо-емоційний стан, страхи і проблеми. Ця розповідь, виконана в образній формі, яку необхідно вміти інтерпретувати. Щоб отримати правильну інформацію, закладену в дитячому малюнку, та прийняти рішення про необхідність корекції, варто враховувати вікові особливості образотворчої діяльності дошкільників. До таких особливостей дитячого малюнка відносяться відчуття кольору, простору, розміру, сили, форми, руху, напруги.

Коли дитина розпочинає малювати себе у важких життєвих ситуаціях або щодня малює свої страшні сни — це сигнал про її неблагополучний емоційний стан. Іноді малюнки можуть розповісти, наскільки комфортно почувається маленька людина в довкіллі. Переносючи на папір свої страхи й переживання, дитина допомагає собі впоратися з непростими життєвими труднощами. Арт-терапевту необхідно враховувати особливості інтерпретації малюнка дитиною. Важливим є ваше перше враження від малюнка. Не потрібно відразу приступати до інтерпретації, краще зосередитись на своїх первісних відчуттях. Варто звернути увагу, які матеріали використані для створення малюнка, на розмір використаного паперу, особливо до розміру самого малюнка. Це може служити ознакою порушення душевної рівноваги дитини. Необхідно пам'ятати, що лише серія малюнків слугуватиме надійним індикатором психологічного і соматичного стану дитини.

Досліджуючи малюнок, варто поставити собі наступні запитання: яке почуття передає малюнок? Що виглядає дивним? Чого не вистачає? Що знаходиться в центрі?

Заслуговує уваги арт-терапевтична методика Вайолет Оклендер. Складовою частиною її робочої моделі є сприяння нормальному розвитку й особистому зростанню дитини. Здоровий безперервний розвиток почуттів, тіла, відчуттів та інтелекту дитини — це основа його почуття Я. Сильне почуття Я дозволяє встановлювати хороші контакти з оточенням і людьми в цьому оточенні. Дорослішаючи, діти переконуються, що життя далеке від досконалості, що ми живемо в світі, повному хаосу, в світі суперечливому і подвійному. Більш того, люди, які виховують дітей, мають свої власні труднощі, з якими борються. Діти також вчаться долати труднощі і використовувати свої компенсаторні можливості.

На думку В. Оклендер, більшість дітей, які потребують допомоги, мають виражене в тій чи іншій мірі порушення здатності до встановлення контактів. Для встановлення контактів необхідні дотик, слух, нюх, смак, зір, міміка, жести і слова. Діти з відповідними вадами не можуть ефективно здійснювати одну або більше функцій, які забезпечують можливість їх контакту з дорослими людьми, іншими дітьми і своїм оточенням в

цілому.

Діти певною мірою самі захищають себе. Деякі з неприємної ситуації прагнуть піти. Інші, щоб підтримати себе і зробити своє життя легшим і затишнішим, створюють фантастичні образи. Деякі грають, працюють, вчаться як ні в чому не бувало, ігноруючи свої хворобливі переживання. Деякі захищаються, прагнучи виділитися якимсь чином; такі діти прагнуть привернути до себе увагу, що часто супроводжується тенденцією до посилення тих самих поведінкових проявів, які понад усе не переносять дорослі. Число методів, що полегшують дітям вираження їх почуттів під час малювання, нескінченне. Незалежно від того, що дитина і терапевт вибирають для своїх занять, основна мета терапевта завжди одна і та ж: допомогти дитині почати усвідомлювати себе й існування в своєму світі.

Кожен психотерапевт знаходить власний стиль, власний шлях до досягнення рівноваги між спрямуванням занять у потрібне русло, з одного боку, і проходженням туди, куди веде дитина, з другого боку. Робота з дитиною — це процес, який вимагає обережності і делікатності. Процес, при якому те, що відбувається в душі психотерапевта, взаємодіє з тим, що відбувається в душі дитини.

Малювання навіть без втручання терапевта — це могутній засіб самовираження, який допомагає здійснити самоідентифікацію і забезпечує шлях для прояву відчуттів. З цієї міти психотерапевтичний процес може здійснюватися наступним чином: психотерапевт просить дитину розповісти про свої почуття, відчуття, що виникають при малюванні; потім прагне до того, щоб дитина поділилася враженнями про малюнок, самостійно описала картинку, форму, колір, предмети, людей, які є на малюнку, з використанням слова "Я". Вибираються специфічні предмети на картинці, для того щоб дитина їх ідентифікувала з чим-небудь (на кого чи на що із твого життя схожі ці предмети?). У разі потреби ставлять дитині питання, щоб полегшити їй виконання завдання: «Що ти робиш?», «Хто піклується тобою?», «Хто тобі ближчий за всіх?». Ці питання допомагають входити в малюнок разом з дитиною і відкривають різні шляхи

встановлення відносин і реалізації терапевтичного процесу.

Так досягається концентрація уваги дитини, загострення усвідомлення шляхом виділення і спонукання до максимального поглибленої роботи зі специфічною частиною картинки, особливо якщо є досить енергії і нахнення або якщо акцентується на незвичайному недоліку. Далі дитині пропонується вести діалог між двома частинами його картинки або двома дотичними чи протилежними точками (такими, як дорога і автомобіль, або лінія навколо квадрата, або щаслива і сумна сторона образу). Психотерапевт просить дитину звернути увагу на кольори, висловлюючи свої пропозиції про те, як намалювати картинку. Обов'язково здійснюється спостереження за зовнішніми проявами поведінки: особливостями відтінку голови дитини, положенням тіла, виразом обличчя, жестами, диханням, паузами. Мовчання може означати контроль, обдумування, пригадування.

ня, тривоги, страх або усвідомлення чого-небудь. Психотерапевт працює над ідентифікацією, допомагаючи дитині «співвіднести з собою» те, що він говорить, описуючи картинку або її частини. Після цього малюнок відкладається і опрацьовуються реальні життєві ситуації або розповіді, що виходять з малюнка. Психотерапевт з'ясовує, чи немає пропусків або порожніх місць на картинках і зупиняється на тих деталях, які виходять на перший план для дитини, або загострює увагу на тому, що йому самому здається найважливішим.

Арт-терапевтичні методики надзвичайно інформативні у діагностичному аспекті і водночас високоефективні у психокорекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах дитячого навчального закладу.

Олег ВАСИЛИШИН
кандидат філологічних наук

Не випадково до логотипу фестивалю української книжності у Шумську його організатори взяли досить влучну назву Самчукового твору «На білому коні». І не помилилися. Напередодні дня народження Уласа Самчука зимовий пейзаж не міг милувати око: заспані чорні дерева на холодній тиллявській землі навівали невимовний сум і тугу... Однак Божий промисел розвіяв наші сумніви за одну ніч: вершини «на білому коні» своєю пухнастою і м'якою ковдрою вкрила дороги й поля. Просвітанин Мирослав Ярий люб'язно погодився здійснити нашу поїздку на малу батьківщину Уласа Самчука, в село Тиллявку, де вже традиційно відбуваються Самчуківські читання членів наукової лабораторії нашої академії «Творчість Уласа Самчука та Бориса Харчука: художній літопис ХХ ст.».

Академічний студентський «літбат» на чолі з керівниками, кандидатами філологічних наук, доцентами Оленою Пасічником та Іриною Комінярською прибув до Тиллявського НВК, де першим нас радо зустрів у застиглому граніті сам імениник Улас Самчук, правда, трішки припорошений сніжком.

Віддаючи шану славетному класикові, як і в попередні роки, світлимось на тлі пам'ятника українського Гомера ХХ ст. разом із гостинним директором літературно-меморіального музею Петром Панасюком.

Через кілька хвилин «літературні десантники» штурмують третій поверх лівого крила школи, де для них уже відчинив свої двері Самчуків музей.

До «екскурсійного бою» з указкою вже готовий Петро Дмитрович, розповідь якого налаштовує нас на Самчукову хвилю. Після цікавої розвідки-марафону життєвими дорогами волинського прозаїка нас запрошують на літературно-музичну композицію, підготовлену вчителями й учнями школи. На авансцені із портрета на нас дивиться незабутній Улас Самчук. Поряд на столі — виставка творів письменника з досить промовистою назвою «Документ доби».

Вступним словом урочини відкриває директор музею, який акцентує на тому, що «світ художньої прози У. Самчука містить у собі часову контрастику. Тут наявні уявлення про співвідношення минулого-сучасного-майбутнього. Улас Самчук досліджував глибинний і подієвий сенс національної історії, а особливо її людський вимір». Далі до учасників свята із хви-

лючим і натхненним словом звернулись учителі, викладачі академії, учні. Юні драмгуртківці Юрій Ремізович (11 кл.) та Микола Микуцький (8 кл.) відтворили на сцені епізод з II частини роману «Волинь» — «Війна і революція».

Під час дійства до залу завітав ще один «літературний батальйон» з очільником Тернопільської обласної організації Національної спілки письменників України Олександром Смиком, який з великою радістю надав слово голові НСПУ Михайлові Сидоржевському. Він прилюднив рішення про заснування Всеукраїнської премії імені Уласа Самчука та подарував свою книгу «Час фарисеїв і героїв» бібліотеці музею. Поет-пісняр Олександр Смик презентував свій новий диск «Порохи на сонці» (авторські пісні Революції Гідності). Спільчани Тетяна Дігай та Зеновій Кіпібіда мовили щире слово про актуальність Самчукового слова саме у

другу річницю Майдану.

Відтак викликали «на себе критичний вогонь» молоді дослідники Тиллявської школи, академії та ліцею з Кременця, оскільки в їхніх наукових повідомленнях йшлося про ще мало

досліджені аспекти творчої спадщини письменника-волинця. Серед виступів на читаннях значний інтерес викликали наукові повідомлення студентів академії: Іванна Додчук (21-А) — «Образ Іншого в «Месниках» Уласа Самчука, Марія Зубкевич (21-Н) — «Крем'янецька приватна гімназія очима Василя Шеремети (за романом «Юність Василя Шеремети» Уласа Самчука), Катерина Кожарко (21-ДПК) — «Жорна як незнищенність українців у драмі Уласа Самчука «Шумлять жорна», Ірина Іванина (21-ДПК) — «Формула існування героя в романі Уласа Самчука «Волинь» та Бориса Харчука «Волинь», Світлана Сорочинська (21-У) — «Епістолярні традиції Т.Г.Шевченка в кореспонденції Уласа

Самчука». Їхні виступи увійдуть до збірника, який планується випустити друком.

«Родзинкою» читань був виступ кандидата мистецтвознавства, доцента Оксани Легкун. Вона розповіла про багаторічні пошуки в самчужкознавстві її батька Гаврила Чернихівського, з яким, як головним експозиціонером, і пов'язано відкриття літературно-меморіального музею у Тиллявці.

Бути у Тиллявці і не відвідати родинне гніздо Самчуків — це для учасників читань факт неприпустимий. Отож ідемо центральною вулицею села і зупиняємось у кінці вулиці Дерманської, де нині проживає Цезарук Лідія Федотівна — племінниця письменника по братові Федотові. На подвір'ї з-під розталого снігу ледь пробивається зелена травичка. Двері Самчукової хати відчинені, а це свідчить, що там хтось порядкує.

— Лідіє Федотівно, до Вас гості з Кременця, — викує Петро Панасюк. Чуємо у відповідь з коридора:

— Щойно була делегація з Києва, так я з ними уже фотографувалась. Заходьте до Самчукової світлиці.

Це вперше нам випала честь зайти всередину хати і власними очима подивитись на скромний інтер'єр волинського помешкання: стіл, шафу, лавку.

Спадкоємці, на щастя, зберігають ще й досі деякі речі з будинку батьків письменника. Нам залишилося гечно подякувати Самчуковим нащадкам за збереження родинного гнізда і вирушити далі в дорогу на Шумський фестиваль української книжності «На білому коні».

Пройжджаючи через Рохманів, подумки воскрешаємо з пам'яті відомі нам нетлінні сторінки історії книгодрукування, пов'язані з цим селом.

У долині перед нами відкривається панорама древнього Шумська, оповитого легендами й переказами. Біля Будинку культури — шанувальники українського слова. У фойє розгорнуто книжковий ярмарок «Обрії нашої книжності», де відбулась автограф-сесія письменників — учасників свята. Отримуємо в дарунок для бібліотеки академії книги від Олександра Смика, Петра Кралюка, Сергія Синюка, Зеновія Кіпібіди та інших.

На урочистій академії «На білому коні» голова НСПУ вручив Всеукраїнську премію імені Уласа Самчука письменникові з Острога Петру Кралюку, нагороджено лауреатів конкурсу творчої молоді «Самчукова криниця», виступили члени Національної спілки письменників України та творчі колективи Шумська.

Поет Ігор Фарина подарував нам газету «Новини Шумщини», де опубліковано його вірш пам'яті Уласа Самчука «Майбутня весна».